

ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY

journal homepage:

<http://www.supportscience.uz/index.php/ojp/about>**STUDIES ON GRAMMATICAL MEANS EXPRESSING THE MEANING OF "GUESS" IN LINGUISTICS****Gulshoda Dilshadovna Yunusova**

PhD, Associate Professor

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: gulyamir9@gmail.com**Sevinch Mirjamilovna Mirjamilova**

Master's student

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: mirjamilova.sevinch1403@gmail.com**ABOUT ARTICLE**

Key words: The term “purpose”, assumption grammar, universal grammar, communication, speaker, listener, speech content, modal verbs, intensification of assumption, phonetic, grammatical lexico-grammar, vocabulary (modal words and phrases), hypothesis, grammatical structure ‘-(으)ㄴ 거예요’ [-(-eu)l geoyeyo], ‘(으)ㄴ 겠’ [-(-eu)l get], ‘-나 보다’ [-na poda], ‘-ㄴ /은 것 같다’ [-n/en got]

Abstract: This article examines research conducted by scientists on the issue of expressing the meaning of “propose”. Depending on the nature of languages, the cases of expressing a supposition may vary. A propose can be expressed both through grammatical structures and through adverbs. The article discusses the opinion of linguists on these issues. Also highlighted are the different types of terms that can be used to make “propose” in a language, and their differences.

Received: 18.04.24**Accepted:** 20.04.24**Published:** 22.04.24**TILSHUNOSLIKDA «TAXMIN» MA'NOSINI IFODALOVCHI GRAMMATIK VOSITALARGA OID TADQIQOTLAR****Gulshoda Dilshadovna Yunusova**

PhD, Dotsent

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Toshkent, O'zbekiston

E-mail: gulyamir9@gmail.com**Sevinch Mirjamilovna Mirjamilova**

Magistratura talabasi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit soʻzlar: «Taxmin» atamasi, taxmin grammatikasi, umumjahon grammatikasi, muloqot, soʻzlovchi, tinglovchi, nutq mazmuni, modal feʼllar, taxminni kuchaytirish, faraz, grammatik leksik-grammatik vositalari, leksik (modal soʻz va iboralar), gipoteza, grammatik qurilma, ‘-(으)르 거예요’ [-(eu)l geoyeyo], ‘-(으)르 겠’ [-(eu)l gett], ‘-나 보다’ [-na poda], ‘-ㄴ/은 것 같다’ [-n/en got katta].

Annotatsiya: Ushbu maqolada «taxmin» maʼnosining ifodalanishiga oid olimlarning olib borgan tadqiqotlari oʻrganilgan. Tillarining xususiyatiga koʻra taxminning ifodalanishi holatlari turlicha boʻlishi mumkin. Grammatik konstruktsiyalar orqali ham, ravishlar orqali ham taxminni ifodalash mumkin. Maqolada aynan shu masalalar boʻyicha tilshunoslar fikri tadqiq qilingan. Shuningdek, tilda «taxmin»ga oid qoʻllanilishi mumkin boʻlgan turli xil terminlarning turlari va ularning oʻzaro farqlari yoritilgan.

**ИССЛЕДОВАНИЯ ГРАММАТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ, ВЫРАЖАЮЩИХ
ЗНАЧЕНИЕ СЛОВА «ДОГАДАЙСЯ» В ЯЗЫКОЗНАНИИ.**

Гульшода Дильшадовна Юнусова

PhD, доцент

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

E-mail: gulyamir9@gmail.com

Севинч Мирджамиловна Мирджамилова

студент магистратуры

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

E-mail: mirjamilova.sevinch1403@gmail.com

О СТАТЬЕ

Ключевые слова:	Термин	Аннотация:
«предположение», предположения, грамматика, общение, говорящий, слушатель, содержание речи, модальные глаголы, усиление предположения, фонетическая, грамматическая лексико-грамматика, лексика (модальные слова и словосочетания), гипотеза, грамматическая устройство, ‘-(으)르 거예요’ [-(eu)l geoyeyo], ‘-(으)르 겠’ [-(eu)l get], ‘-나 보다’ [-na poda], ‘-ㄴ/은 것 같다’ [-n/en)got katta].	грамматика универсальная грамматика, лексика (модальные слова и словосочетания), гипотеза, грамматическая устройство, ‘-(으)르 거예요’ [-(eu)l geoyeyo], ‘-(으)르 겠’ [-(eu)l get], ‘-나 보다’ [-na poda], ‘-ㄴ/은 것 같다’ [-n/en)got katta].	В данной статье рассматриваются исследования, проведенные учеными по вопросу выражения значения «предположения». В зависимости от природы языков случаи выражения предположения могут быть разными. Предположение может быть выражено как через грамматические конструкции, так и через наречия. В статье рассматривается мнение лингвистов по этим вопросам. Также выделены разные виды терминов, которые можно использовать для «предположения» в языке, и их различия.

KIRISH

Dunyoda biror bir ish-harakat, inson, jonsiz narsa va hakoizolar haqida taxminni ifodalash usullari turlicha boʻlib, ularning grammatik, semantik va boshqa jihatlarini inobatga olgan holda tahlil qilish muhimdir.

Mazkur maqolada «taxmin» atamasi, uning gaplarda ifodalanishi, jahon hamda koreys tilshunosligida tutgan oʻrni oʻrganilgan grammatikalarining ifodalanishi haqida eng katta tadqiqot olib borgan tilshunoslardan biri bu amerikalalik olim Xomskiy hisoblanib, u oʻz tadqiqotlarida taxmin grammatikalari bilan bogʻliq ishlarni bir qoida asosida yigʻadi va u oʻz tadqiqot ishini «Umumjahon grammatikasi» deb ataydi. Umumjahon grammatikasi, jahon tilshunosligining asosiy tushunchalaridan biridir. U birinchi marta 1950-yillarda Noam Xomskiy tomonidan taklif qilingan boʻlib, tillarning xususiyatlari, insonlar muloqot qiluvchi turli xil tillar mavjudligi va ushbu tillarda soʻzlashish insonga tugʻma boʻlib tuyulishi haqidagi kuzatishga asoslangan.

ASOSIY QISM

Ameriklik tilshunos olim Bybee D. taʼrifiga koʻra, tilshunoslikdagi taxmin ifodasi har xil turdagi munosabatlarni, toʻrt tomonlama aloqalarni: soʻzlovchi, tinglovchi, nutq mazmuni va haqiqatni ifodalaydi. D.Bybee taxminni ifodalovchi feʼllarni yana bir necha turlarga boʻlib oʻrgangan uning fikricha taxminni ifodalovchi modal feʼllar taxmin maʼnosini kuchaytirib berishi yoki ushbu maʼnoni kamaytirishi mumkin.

He may have to go to the hospital.

«U kasalxonaga borishi kerak boʻlishi mumkin»

He must have to do go to the hospital.

«U kasalxonaga borishi kerak boʻlishi mumkin»

D.Bybee *may have to* modal feʼlini taxminni zaiflashtiruvchi modal feʼl deb atagan boʻlsa *must have to* modal feʼlini taxmini kuchaytirib ifodalab beradi, degan fikrni oʻz tadqiqot ishida ilgari surgan. U taxmin modal feʼllarini eski va yangi modal feʼllarga boʻlib tadqiqot olib borgan, uning fikricha *may*, *will* va *should* kabi taxminni ifodalovchi feʼllar eski modal feʼllar boʻlib hozirda gaplarda keng qoʻllanilmayapti, *must*, *have to* modal feʼllari esa aksincha zamonaviy taxmin modal feʼllar turkumiga kiritgan.

Quyida gʻarb tilshunoslarning taxmin haqidagi fikrlarini koʻrib chiqamiz.

Marascu E: «Taxmin - bu haqiqatni qanday boʻlsa shundayligicha aks ettirmaydi ». Taxmin - bu kelajakda nima boʻlishi mumkinligini bashorat qilish uchun oʻtmishdagi vaziyatlarni, shuningdek, hozirgi sharoitlarni tahlil qilishni oʻz ichiga oladi,- deydi.

Taxmin - bu maʼlum bir hodisaning kelajakdan koʻra aniqroq maʼnoda sodir boʻlishi haqidagi bayonot yoki daʼvodir. «Taxmin qilish juda qiyin, ayniqsa kelajak haqida boʻlsa», - deydi, Niels Bor.

Tilshunos olim Vinokurova M. taxmin atamasiga quydagicha taʼrif bergan: «Taxmin» - bu aqliy operatsiya boʻlib, muammoni hal qilishda soʻzlovchining pozitsiyasini aks ettiradi. Ingliz tilshunosligida taxmin tushunchasini modal feʼllar beradi. Bu feʼllar asosan ikki turga boʻlinadi aniq va noaniq modal feʼllar, bu haqida gʻarb tilshunoslari quydagicha tadqiqot olib borganlar:

Frid But, Kapel va Sharp, Haines va Styuart va O'Neill va boshqa tilshunoslar. 1997-yil o'z tadqiqotlarida taxmin ma'nosida modal fe'llarni ishlatishni taklif qilganlar.

Taxmin modal fe'llari to'rt toifaga bo'linadi: fonetik, grammatik leksik-grammatik, leksik (modal so'z va iboralar). Ingliz tilda taxminni faqatgina modal fe'llar bilan ifodalash mumkin. Modal fe'llar nafaqat taxmin, shubha balki zaruriyatni ham bildirib kelishini o'z tadqiqot ishida yoritib berganlar.

Taxmin haqida tadqiqot olib borgan rus tilshunoslari bular: A.V. Bondarko, V.M Artyunova, M.B.Budiltseva, N.A. Bulax, E.V. Gulyga, M.D. Natanzon, I.A. Nagorniy, T.N.Plyuskina, E.N. Toptygina, A.V. Chibuk, N.A. Shmelkovalardir.

Taxmin haqida rus tilshunoslari orasida keng ko'lamli tadqiqot olib borgan tilshunoslardan biri bu V.M Artyunovadir. Artyunova fikriga ko'ra «taxmin» - bu ma'lum bir kommunikativ vazifani hal qilishda ma'ruzachining pozitsiyasini aks ettiruvchi va muallif tomonidan matnga kiritilishi mumkin bo'lgan ma'noni ifodalovchi aqliy operatsiya, agar ushbu ma'no hali ham qabul qiluvchi tomonidan hal qilinishi va talqin qilinishi mumkinligiga ishonch bo'lsa».

Artyunova «taxmin» atamasini quydagicha ifodalagan. «Faraz - bu ham mazmun rejasi, ham ifoda rejasiga ega bo'lgan kategoriyadir».

Tilshunoslar orasida taxminning ifodalanishiga oid, xususan, taxmin termini bo'yicha turli xil ta'riflar mavjud. Bu esa, mazkur tushunchaga turli tomonlama yondashilishi sabablidir.

Ojegov taxmin haqida quydagi fikrlarni bildirgan: «taxmin bu- ehtimollik farazidir.» Taxmin-bu tarixiy ma'lumotlarga asoslangan bashorat va o'tmishdagi bo'lgan ishlarni o'rganishdir». Ojegovning izohli lug'atida taxmin borasida quyidagi qarashlar ham mavjud : «Taxmin, dastlabki hukm, dastlabki fikrdir».

Rus tilshunos olimi Valeriy Maksim «taxmin» atamasiga quydagicha ta'rif bergan. «Hali yakuniy niyatga aylanmagan fikr, mulohaza».

«Har bir jumla muhim konstruktiv xususiyat sifatida taxmin ma'noni o'z ichiga oladi, ya'ni u voqelikka munosabatni ko'rsatadi.» -deydi Vinogradov.

Yuqorida rus tilshunoslarining taxmin va taxmin grammatikalari haqidagi fikrlari yoritildi, rus tilshunos olimlari ingliz olimlaridek taxmin grammatikasini qisman modal fe'llar bilan o'xshash jihatlari mavjud degan fikrga borishgan, bunga ikki tilning ham hind-yevropa oilasiga kirishini sabab qilib ko'rsatishimiz mumkin.

Koreys tilida o'xshash ma'no va funktsiyalarga ega bo'lgan ko'plab taxmin grammatiklari mavjud. Shuning uchun, o'quvchilar nutq jarayonida ushbu grammatikalarni farqlash va uni ishlatishda son-sanoqsiz qiyinchiliklarga duch kelishmoqda. Koreys tili darsliklarida o'xshash grammatikaning tavsifi va ularning semantik farqlarni o'rgatiladi. Bundan tashqari, grammatikalarning noaniq va to'liq yoritib berilmasligi, tushunish jarayoniga yordam beradigan

mazmunli tushuntirishlar yo‘qligi muammosi hali hanuzgacha mavjud. Shuning uchun Ta Li Ling (타이링) o‘z tadqiqotida -(으) 것 같다 [-l ko‘t katta] va -나 보다 [-na pota] kabi o‘xshash taxmin grammatikalariga e‘tibor qaratdi va o‘rta va yuqori bosqich o‘quvchilari uchun o‘xshash grammatik qurilmalarning yangi qiyosiy tavsifini berdi. Birinchidan, u ikki ibora o‘rtasidagi semantik va sintaktik farqlarni aniqlash uchun oldingi tadqiqotlarni tahlil qilib chiqdi.

Koreys tilshunosligida taxminni ifodalovchi vositalar orasida birinchilardan bo‘lib, '-겠-' [-gett] va ‘-(으)ㄴ 것이다’ [-il goshida]ni o‘rganish va bir-biridan farqlash boshlangan. 신창순 (Shin Chang-sun), 이기용 (Li Ki-Yong) va 서정수 (Seo Cheong-soo) tadqiqot qilgan «ifodalash asosi»ga ko‘ra obyektiv asoslash hamda subyektiv asoslashga bo‘ladi. Aynan obyektiv asos hamda subyektiv asosga ko‘ra ularning ishonch darajasi belgilanadi.

Seong Ki-cheol «subyektivlik» va «obyektivlik» muhokamasi noaniq bo‘lib, ularni farqlashda murakkablik borligini ta’kidlaydi. Shuningdek, u taxminni ifodalovchi qurilmalar orasidan -겠 [-gett] va -(으)ㄴ 것이다 [-il goshida]ni farqlashga urinadi. Seong Ki-cheol ikki grammatikani quydagicha farqlaydi. Agar ish-harakat yoki voqea-hodisa hozirgi zamonga yaqin bo‘lsa, -겠 [-gett] taxminni ifodalovchi qurilmadan, aksincha ish-harakat yoki voqea-hodisa hozirgi zamonga yaqin bo‘lmasa (으)ㄴ 것이다 qo‘llash maqsadga muvofiq bo‘ladi, deydi. Kim Cha Gyun ham xuddi shunday fikr bergan, ya’ni taxminni ifodalovchi qurilmalar bir-biridan sodir bo‘lish vaqtiga qarab farqlanishini aytgan.

Koreys tilshunosligini shu darajaga kelishini ham katta yutuq desak, mubolag'a bo‘lmaydi. Biroq, hali-hanuz -겠 [-gett] va -(으)ㄴ 것이다 [-il goshida] taxminni ifodalovchi qurilmalarni aniq farqlash biroz mushkul. Ularni farqlashga aniq bir standart yo‘qligi hali-hanuz izlanishlarga asos bo‘lib kelmoqda.

Bundan tashqari, Li Gee Jong, Kim Dong-Vuk, An Joo Xo va Li Xe Young tomonidan ham tadqiqotlar olib borilgan. Ular orasidan Li Gee Jong 1996-yilgi tadqiqotida taxminni ifodalovchi qurilmalarga faraz tushunchasini qo‘shimcha qildi. Faraz bu – biror-bir dalil yoki voqea-hodisani ko‘rib kelajakka aniqroq taxmin qilish demakdir, - deydi.

2001-yilgi tadqiqotida esa shu sohaga chuqurroq kirib, taxminni ifodalovchi qurilmalarni tahlilini berdi. Kim Dong-Vuk 2000-yilda ‘-ㄴ 것 같다’ ‘-ㄴ 듯하다’, ‘-ㄴ가 보다’, ‘-ㄴ 모양이다’ kabi bir-biriga o‘xshash taxminni ifodalovchi qurilmalarning o‘ziga xos xususiyatlarini o‘rganib chiqdi va ularni kategoriyalarga ajratdi.

Li Xe Young ma’no jihatidan bir-biriga yaqin grammatikalarni, xususan, ‘-ㄴ/ㄴ 듯싶다’, ‘-ㄴ/ㄴ 듯하다’, ‘-ㄴ/ㄴ 모양이다’, ‘-ㄴ/ㄴ 것 같다’ ni o‘rganib chiqib, farqli tomonlarini ochib berdi.

An Joo Xo taxminni ifodalovchi grammatik qurilmalarni etimologiyasi, tuzilishi hamda semantikasi bilan tanishib chiqdi. Shu bilan birga, taxminni ifodalovchi grammatik qurilmalarni farqlash uchun 3 usulni kashf qildi. Birinchisi, soʻzlovchining sodir boʻlayotgan voqea-hodisaga munosabati bilan, yaʼni ishonchlilik darajasiga koʻra, ikkinchisi, taxmin qilishga asos boʻluvchi isbot, dalilga koʻra va uchinchisi, sodir boʻladigan paytga koʻra farqlanishini taʼkidlaydi.

Jon Xe Young 2004- yilda ‘-겠-’ taxminni ifodalovchi qurilmaning maʼnolari hamda qoʻllanilish doirasini oʻrganib chiqadi, 2005-yilga kelib esa, ularni kategoriyalarga ajratib, oʻqitishni oson yoʻlini ishlab chiqadi. U grammatik qurilmalarni alohida shakl jihatdan oʻqitishdan koʻra ibora koʻrinishida oʻqitishni afzal koʻradi.

Li Xan Gyu ‘-ㄴ 것 같다-’ grammatik qurilmaning etimologiyasi va strukturasiga diqqatini qaratmay, uning oʻgʻzaki nutqda qoʻllanilishini koʻrib chiqadi. Tadqiqoti natijasida ushbu grammatik qurilma asosan dialoglarda ishlatilishini taʼkidlab oʻtadi.

XULOSA

Ushbu maqolada biz «taxmin» atamasi bilan ishlagan va uni tadqiqot qilgan jahon tilshunolarining ilmiy ishlarini koʻrib chiqdik. Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, «taxmin» maʼnosini ifodalovchi qoʻshimchalar gʻarb tilshunosligida ham, sharq tilshunosligida ham, dolzarb mavzulardan biri boʻlib kelmoqda. «Taxmin» maʼnosi ingliz tilshunosligida modal yordamchi feʼllar bilan ifodalanishini koʻrib chiqdik. Rus tilshunosligida «taxmin» bu ehtimollik boʻlib, ishontirish maqsadida ham qoʻllanilishini bilib oldik. Koreys tilshunosligida esa taxmin maʼnosini ifodalovchi bir qancha grammatik qurilmalar mavjudligini, ularni bir-biridan farqini oʻrgangan olimlarning fikrlari bilan mazkur maqolamizda tanishib chiqdik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Винокурова М.А. Смысл «предположение» и языковые средства его выражения в современном русском языке, М: Барнаул – 2004. – 184 с,
2. Ожегов Сергей Иванович, Шведова Наталия, Юльевна Толковый. Словарь русского языка -М:Азъ. 2013.
3. Bybee J.L., Perkins R. The evolution of grammar: Tense, aspect and modality in the languages of the world. – Chicago, 1994
4. Marascu E. Modality: a concept of the English grammar. – Convergent discourses. Exploring the contexts of communication / с. 104-111. – Arhipelag XXI Press, 2016.
5. Ramiro Durán, Pilar Alonso, María Jesús Sánchez, the study of modal verbs from a pedagogical perspective: an analysis of text books and grammars
6. 타이잉. 한국어교육을 위한 유사 문법 항목의 비교 기술 방안 연구-추측 표현 '-ㄴ 것 같다', '-나 보다'를 중심으로. - 서울대학교, 2020. 137-172 (36 쪽).

7. 황주하. 한국어 추측 표현 교육 방안 연구. 세종대학교 대학원. 2018.178/7 쪽
8. <https://researchmethod.net/prediction/>
9. <https://en-academic.com/dic.nsf/enwiki/153840>
10. <https://www.structural-learning.com/post/chomskys-theory>
11. <http://www.dslib.net/russkij-jazyk/smysl-predpolozhenie-i-jazykovye-sredstva-ego-vyrazhenija-v-sovremennom-russkom-jazyke.html>
12. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/967914>
13. <http://www.dslib.net/russkij-jazyk/sredstva-vyrazhenija-subektivno-modalnyh-znachenij-predpolozhenija-i-dopuvenija-v.html>
14. <https://aws.amazon.com/ko/what-is/forecast/>
15. <https://www.literary-articles.com/2009/07/chomskys-theory-of-universal-grammar.html>
16. [http://www.lingvarium.org/maisak/trans/Bybee et al 1994-ch1-rus.htm](http://www.lingvarium.org/maisak/trans/Bybee_et_al_1994-ch1-rus.htm)